

Pertti Rannikko

Susien suojelun tragedia

Autoetnografinen tutkimus salametsästyksen paikallisesta hyväksyttävyydestä

The tragedy of wolf conservation: an autoethnography of local acceptability of poaching

The current discussion on the decreasing number of wolves in Finland is the starting point for the article. Poaching is considered the main reason for the diminishing wolf population. However, prevention of poaching is difficult as the current conservation policy lacks the acceptance of people living in areas with wolves. In this study, I call on my long-time residence in the area which in recent decades has had the highest number of wolves in Finland. I analyse how wolves are present in people's everyday life and why local people approve of poaching. According to my autoethnographic research, poaching of wolves is a form of everyday resistance by people living in this area, and must therefore be kept hidden. A small group engages in it in terms of physical action and the majority in terms of silence. The emergence of a poaching culture in the field of my research is related to everyday problems – wolves kill cattle and dogs and cause general feelings of insecurity in the area. Solving the problem of wolf policy requires policy-makers to seriously consider the problems caused by wolves. Outside inspectors cannot monitor the observance of hunting restrictions in the sparsely populated forests of Finland – it requires the assistance of the local population. Hunters, conservationists, researchers and authorities could count wolves together. In doing so, they could discuss the existing number of wolves in terms of wolf conservation and in terms of the problems caused by wolves.

Keywords: wolf conservation, poaching, autoethnography

Ihmisen ja eläinten välistä suhdetta voidaan pitää tuhansia vuosia kestäneen luonnon haltuunoton herkimpänä pisteenä. Tätä suhdetta tutkittaessa on vaikeaa rajautua vain ulkoiisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin todellisuuksiin. Aiheen tutkija paljastaa helposti itseään myös sisältä päin. Ihmisen ja eläimen suhteen tutkimisessa on siten paikallaan kokeilla menetelmiä, joissa jo lähtökohtaisesti tutkijan rooli on näkyvä ja keskeinen. Autoetnografassa tutkittavaa ilmiötä lähestytään tutkijan henkilökohtaisen elämän, ”minän”, kautta. Tutkija on omaa elämäänsä koskevina havaintoina ja ajatuksina yksi tutkittavan ilmiön alkuperäinen lähde.

Tässä artikkelissa esiteltävän autoetnografisen tutkimuksen pontimena on susien määrän pienene- mistä koskeva ajankohtainen keskustelu. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) susikanta- arvion mukaan susien määrä romahti Suomessa vuosina 2005–2010 noin 250:stä 150 yksilöön (Kojola *et al.* 2011: 57). Suden vähenemisen syy- nä pidetään yleisesti salametsästystä. Myös RKTL:n tutkijat päätyvät siihen, että ”luvatton, tilastoituma- ton tappaminen” on keskeisin susikannan taantu- miseen vaikuttava tekijä (Kojola *et al.* 2011: 60). Pohjois-Karjalassa susien määrä väheni vuosina 2005–2010 noin 90:stä 30:een. Maakunnassa ei kuitenkaan noina vuosina tullut poliisin esitutkin-

taan yhtään suden luvatonta tappoa eikä ketään niistä myöskään tuomittu (Peltola *et al.* 2012).

Luonteva johtopäätös on, että susien salakaatoja ei voida estää, koska niistä ei kerrota viranomaisille. Vaikenemisen oletetaan johtuvan siitä, että nykyiseltä petopoliitikalta puuttuu susialueilla asuvien ihmisten hyväksyntä. Näin erittäin uhanalaiseksi luokitellun eläimen suojele ei näytä meiltä suomalaisilta onnistuvan.

Kun ulkopuolisille ei kerrota salametsästyksestä, on sen tutkiminenkin vaikeaa. Muutaman viime vuoden aikana on ilmestynyt kolme suomalaista susikonfliktia käsittelevää väitöskirjaa. Niistä yhdessä ei mainita kertaakaan sanaa salametsästys tai salakaato (Bisi 2010). Toisessa salakaatokeskustelua kommentoidaan runsaan puolen sivun verran, mutta korostetaan samalla, että ”*en pysty aineistoni perusteella sanomaan paljoakaan luotettavasti salakaadoista*” (Ratamäki 2009: 152–153). Kolmannessa väitöskirjassa kerrotaan salametsästyksen liittyvän lainsäädännön muutoksista melko laajasti, mutta reaali maailmassa tapahtuneista salakaadoista lähteenä on vain *Helsingin Sanomien* spekulatioihin perustuva uutisjuttu (Borgström 2011: 118–125).

Tietojen saaminen salametsästyksestä ei onnistu tavanomaisilla aineistonkeruumenetelmillä. Tarkoitukseni on hyödyntää suden salametsästyksen tutkimiseen pitkäaikaista elämistäni ja asumistani alueella, jossa on viime vuosikymmeninä ollut Suomessa eniten susia. Analysoin sitä, miten susi on läsnä ihmisten arjessa ja mihin perustuu salametsästyksen paikallinen hyväksyntä.

Autoetnografian käyttöön salametsästyksen tutkimisessa liittyy monenlaisia tutkimuseettisiä ongelmia. Artikkelissa pohdin erityisesti kahta kysymystä: Voiko tutkimusta tehdä ilman havainnoitavien suostumusta? Miten autoetnografisessa tutkimuksessa tutkimuskohteen anonymiteetti voidaan turvata? Anonymiteetin vaatimus on erittäin vaikea autoetnografiassa, jossa refleksiivisyyden korostamisen vuoksi tutkijan pitäisi raportoinnissa tuoda esiin oma asemansa yhteisössä ja osuutensa tutkimuskohteen elämässä.

Vaikka artikkelin keskeinen lähtökohta onkin metodinen kokeilu, pyritään siinä tekemään myös petopoliittisia johtopäätöksiä. Tärkeäksi nousee tällöin kysymys, millä tavoin petopoliitikalta voidaan saada syrjäseudun asukkaiden hyväksyntä.

Legitimiteetti ja oikeudenmukaisuus

Artikkelin teoreettiset lähtökohdat ovat legitimiteettitutkimuksessa. Legitimiteetillä tarkoitetaan valtarakenteiden ja vallankäytön oikeutusta

ja hyväksyttävyyttä kansalaisten silmissä. Käsite ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen, vaan sen tarkemmasta sisällöstä väännetään jatkuvasti kättä. Myös eri tieteenalat tarkastelevat legitimiteettiä eri näkökulmista (Rannikko & Määttä 2010). Legitimiteettiä koskevissa filosofisissa pohdinnoissa on perinteisesti käsitelty niitä perusteita, joilla vallankäyttö voidaan oikeuttaa. On keskitytty pohtimaan sitä, millä ehdoilla on oikeutettua ja hyväksyttävää rajoittaa kansalaisten toimintaa. Sosiologisempi tutkimussuuntaus on tarkastellut instituutioiden ja toimijoiden hyväksyttävyyttä ihmisten parissa. On esimerkiksi selvitetty, hyväksyvätkö ihmiset hallitusten, viranomaisten tai yritysten tavoitteet ja toiminnan. Jälkimmäinen tutkimusote on luonteeltaan empiirisistä, kun taas filosofista legitimiteettitutkimusta voidaan kutsua normatiiviseksi (Kyllönen 2010: 23–25). Empiirisenkin tutkimuksen taustalla on normatiivinen ajatus, että kansalaisten käsitykset ja heidän osoittamansa hyväksyntä ovat ainakin yksi niistä seikoista, jotka tekevät poliittisen järjestelmän ja demokraattisen päätöksenteon legitimiiksi.

Kun legitimiteettiä tarkastellaan empiirisestä näkökulmasta, voidaan legitimiteetin suomenkielisenä vastineena käyttää käsitettä hyväksyttävyyys. Riittävä yhteiskunnallinen hyväksyntä tulkitaan yleensä saavutetuksi silloin, kun vallankäyttö, päämäärien asettelu ja toiminta sujuvat eivätkä herätä yhteiskunnassa sanottavaa vastustusta. Vastaavasti hyväksyttävyyys on kyseenlaistettu silloin, kun vallankäyttö käytännön seurauksineen herättää laajaa kritiikkiä. Tällöin voidaan puhua legitimiteettivajeesta tai legitimiteettikriisistä (Kyllönen 2010: 51–53).

Legitimiteettivaje tulee yleensä näkyväksi tilanteissa, joissa pienet protestiryhmät tai yhteiskunnalliset liikkeet alkavat kyseenalaistaa konkreettisia suunnitelmia tai menettelytapoja. Vastakkainasettelu johtuu usein siitä, että yhteiskunnan yleiset tavoitteet ja joidenkin ihmisryhmien edut ovat ristiriidassa. Yleiseen etuun perustuvat päätökset, jotka haittaavat kohtuuttomasti ihmisten elämää, koetaan epäoikeudenmukaisiksi.

Legitimiteetti- ja oikeudenmukaisuuskysymykset liittyvät paitsi päätösten sisältöihin myös päätöksentekoprosesseihin (Lehtinen & Rannikko 2003; Litmanen & Peltonen 2008: 219–221). Käsite *distributiivinen oikeudenmukaisuus* viittaa tasapuolisuuden ja kohtuullisuuden vaatimukseen hyötyjen ja haittojen jakautumisessa. *Proseduraalinen oikeudenmukaisuus* viittaa siihen, että päätöksiä tehtäessä on menettelytapojen oltava reiluja ja kaikkia osallisia on kuunneltava.

Ympäristöpoliittinen oikeudenmukaisuus (*environmental justice*) on oma keskustelutraditionsa, jolla on yhteyksiä niin ympäristötutkimukseen kuin kansalaistoimintaan (Dobson 1998; Lehtinen & Rannikko 2003). Keskustelu oikeudenmukaisuudesta alkaa yleensä vasta ongelmatilanteissa, sillä havaitsemme vallitsevat epäoikeudenmukaisuudet paljon helpommin kuin oikeudenmukaisuudet. *Environmental justice* -käsitteen muotoutumiseen vaikuttivat Yhdysvalloissa liikehdinnät, joissa vastustettiin ympäristöriskejä sisältävien laitosten sijoittamista köyhien ja poliittisesti heikkojen ryhmien asuinalueille. Suomessa vastavia liikehdintöjä ovat olleet esimerkiksi paikalliset liikkeet, jotka ovat arvostelleet luonnonsuojeluohjelmia maaseudun muutenkin niukkojen toimeentulomahdollisuuksien kaventamisesta (Rannikko 2009). Yhteistä amerikkalaisille ja suomalaisille liikehdinnöille on, että ne katsovat enemmistön (tai vallassa olevien) tekevän vähemmistön (tai heikommassa asemassa olevien) kannalta haitallisia päätöksiä. Hyödyt ovat yleisiä, laajoja ihmisryhmiä tai ympäristöä koskevia, mutta haitat koituvat paikallisille yhteisöille.

Ympäristöpoliittista oikeudenmukaisuutta koskevassa keskustelussa kritisoidaan näkemystä, jonka mukaan päätöksentekotilanteissa pitäisi pyrkiä maksimoimaan vain kokonaisuhyöty. Vaihtoehdoksi esitetään usein John Rawlsin (1988) oikeudenmukaisuusteoriaan pohjautuvia ratkaisuja, jotka korostavat kaikkien yksilöiden hyötyjä ja oikeuksia, myös tulevien sukupolvien. Valintatilanteissa erityisesti huono-osaisimpien pitäisi hyötyä ratkaisuista. Vaikka tästä yleisestä periaatteesta vallitsikin yksimielisyys, ongelmaksi jää usein se, ketkä kulloinkin ovat huono-osaisia ja ketkä otetaan huomioon harkinnassa. Ympäristö- ja eläinoikeusliikehdinnät ovat parina viime vuosikymmeninä laajentaneet huomioon otettavien piiriä tuomalla mukaan myös luonnon ja eläimet (Rannikko 2003).

Tässä artikkelissa ei ole tarpeellista ottaa kantaa siihen, kummat ovat huonommassa asemassa, syrjäseuduilla asuvat ihmiset vai metsissä liikkuvat sudet. Autoetnografisen kokeiluni keskeinen tavoite on tehdä ymmärrettäväksi se, mistä kumpuaa susialueiden väestön kriittinen suhtautuminen vallitsevaan petopolitiikkaan. Salametsästyksen paikallinen hyväksyntä tulkitaan ihmisten omista lähtökohdista käsin mielekkäänä toimintana, ei jälkeenjääneisytenä tai kehittymättömyytenä (vrt. Thompson 1996). Vallankäytön haastamista, toisin sanoen sopeutumisen ja alistumisen kääntöpuolta, on tutkimuksissa kuvattu vastarinnan

ja kiistämisen käsitteillä (Mikkola 2009: 20–21; Suomenjoki 2010: 33–35). Käsitteet kytkeytyvät läheisesti toisiinsa, mutta *vastarinta* edellyttää konkreettisia tekoja, jotka kohdistuvat jotakin vastaan. *Kiistäminen* voi ilmetä pelkässä ajattelussa, kätkeytyä ja näennäisenä passiivisuutena, esimerkiksi hidasteluna ja teeskenneltyä tietämättömyytenä. Kulttuurintutkijat ovat kutsuneet kiistämisen kulttuuriksi niitä tapoja ja ilmaisuja, joilla alistetut puolustavat itseään vallassaolijoita vastaan ja joilla he katkovat hegemonisen kulttuurin lonkerointia elämässään (Knuuttila 1992: 71–72).

Autoetnografia

Koska ulkopuolisille ei kerrota salametsästyksestä, siitä ei saada tietoja viranomaisten arkistoista tai tavanomaisten haastattelujen avulla. Eräs mahdollisuus hankkia aineistoa on liikkua tutkittavien parissa kentällä, tosin sanoen tehdä etnografista tutkimusta. Kenttätyössä osallistutaan tutkittavien elämään ja yritetään ymmärtää heidän elämäntapaansa (Ruotsala 2005: 45–46). Kenttätyö merkitsee huomioiden tekemistä jokapäiväisistä toiminnoista ja askareista sekä merkityksiä ja asenteita koskevien kysymysten tekemistä. Kentällä on oltava yleensä pitemmän aikaa, jotta ihmisiin saadaan luotua luottamukselliset suhteet.

Perinteinen etnografinen tutkimus, samoin kuin laadullinen tutkimus yleisemminkin, on parina viime vuosikymmenenä kohdannut postmodernin kritiikin, joka on asettanut kenttätutkijat uusien haasteiden eteen (Vaaranen 2002). On oltu huolestuneita tutkijan vaikutuksista tutkittaviin ja tutkijan liiallisesta asettumisesta tutkittavien asemaan. Omakohtainen kokemus ja spontaani tulkinta eivät enää riitä vaan etnografinen kirjoittaminen on asetettu suurennuslasin alle. Voidaan puhua etnografian refleksiivisestä käännteestä, joka korostaa tutkijan oman roolin ja vaikutuksen esiin tuomista. Tutkijan pitäisi tutkimusprosessin eri vaiheissa, niin kentällä kuin tutkimusta kirjoitessaan, tiedostaa ja kirjoittaa auki omat henkilökohtaiset sitoumuksensa, menetelmänsä, teoriansa ja käsitteensä (Ojanen 2008; Makkonen 2009: 18–19). Samoin hänen pitäisi hahmottaa, mitkä intressit tutkimuskenttää ohjaavat, sekä arvioitava tutkimuksensa ulkoisia merkityksiä. Eksplikoimalla omaa näkökulmaansa ja osuuttaan tutkimuskohteen elämässä tutkija antaa myös lukijalle välineitä arvioida tulkintojaan ja johtopäätöksiään.

Refleksiivisyyden vaatimuksen myötä liiallista läheisyyttä ja samaistumista ei pidetä kenttätyössä enää samanlaisena ongelmana kuin aikaisemmin.

Eräs mahdollisuus paikantaa tutkija osaksi tutkimusprosessia on autoetnografia. Vaikka autoetnografia merkitseekin eri asioita eri tutkijoille, keskeistä siinä on käsitteen *auto* (itse, oma) mukaisesti, että tutkittavaa ilmiötä lähestytään tutkijan henkilökohtaisen elämän kautta; ymmärrystä kulttuurista tai yhteisöstä haetaan ”minän” kautta (Chang 2008: 43–57; Hyry 2011: 22–23). Tutkija tekee jostain puolesta omaa elämäänsä tai läheistensä elämää tapaustutkimuksen ja liittää sen tutkimukseensa (Latvala *et al.* 2004: 26–27). Tutkija on tällöin omine havaintoineen ja ajatuksineen yksi tutkittavan ilmiön alkuperäinen lähde, joka yhdessä kaikkien kohtaamiensa lähteiden kanssa voi luoda uudenlaista ymmärrystä todellisuudesta (Kujala 2008: 48). Autoetnografia kiinnittää huomiota sekä ulkoiisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuuriin todelluuksiin että paljastaa tutkijaa myös sisältäpäin.

Autoetnografia on paitsi tiedon hankinnan tapa myös tutkimusteksti. Autoetnografiselle kirjoittamiselle asetetaan suuria haasteita: tekstin pitäisi olla yhtä aikaa henkilökohtaista ja tutkimuksellista, tunteita herättävää ja analyttistä, kuvaavaa ja teoreettista. Autoetnografiaa on usein kritisoitu liiallisesta tutkijan henkilökohtaisuuteen keskittymisestä, jossa yleisempien yhteyksien ja johtopäätösten esittely jää niukaksi. (Uotinen 2010: 180–182.)

Autoetnografisen menetelmän käytössä esiintyy monenlaisia lähestymistapoja (ks. Ellis & Bochner 2000: 739–743). Itse tukeudun seuraavassa Leon Andersonin (2006) analyttiseen, teoreettiseen ja objektiiviseen lähestymistapaan. Anderson määrittelee analyttisen autoetnografian tutkimukseksi, jossa (1) tutkija on tutkittavan ryhmän täysivaltainen jäsen, (2) hänen asemansa ja roolinsa ryhmässä näkyy tutkimusjulkaisussa ja (3) tutkija lisää teoreettista ymmärrystä laajemmista yhteiskunnallisista ilmiöistä.

Analysoin suden salametsästyksen hyväksymistä paikallistasolla nojautuen niihin omakohtaisiin kokemuksiin, joita minulle on kertynyt pitkäaikaisesta elämisestä ja toimimisesta Pohjois-Karjalan maaseudulla. Olen lähes 30 vuotta tehnyt tutkimusta ja asunut alueilla, joissa on viime vuosikymmeninä ollut Suomessa eniten susia. Vaikka pyrkimyksenäni on myös selvittää, miten suden salametsästyksen käytännössä tapahtuu, on ensisijainen tavoitteeni kuvata suden läsnäoloa ihmisten arjessa. Oletan, että näin voin lisätä ulkopuolisten ymmärrystä siitä, miksi susialueilla hyväksytään suden salametsästyksen. Etnografian oma yhteisö ei siis tässä tapauksessa ole salametsästäjäporukka vaan kyläyhteisö, joka ei kerro susien salakaaodoista viranomaisille.

Autoetnografinen aineisto voi koostua nykyäikää koskevasta oman elämän havainnoinnista ja reflektiosta tai menneeseen aikaan liittyvistä henkilökohtaisista muistoista (Chang 2008: 71–102). Tässä artikkelissa pääpaino on muistinvaraisissa kokemuksissa, sillä kuvaan suden läsnäoloa asuinympäristössämme ja perheeni elämässä kahdenkymmenen viime vuoden aikana. Muistitieto tuottaa tulkintaa menneisyydestä nykyisyyden näkökulmasta, joten siihen vaikuttavat myöhemmät tapahtumat sekä kerrontahetken tunnelmat ja näkemykset (Makkonen 2009: 16–17; Suodenjoki 2010: 11–12). Muistitieto kertoo ensisijaisesti tapahtumien merkityksestä eikä niinkään itse tapahtumista, vaikka toki sen avulla pyritään myös selvittämään, mitä menneisyydessä on tapahtunut.

Vaikka autoetnografiassa tutkija omine kokemuksineen ja muistoinneen onkin tutkimuksen pääasiallinen lähde ja informantti, käyteen yleensä myös muuta, ulkopuolista aineistoa (Chang 2008: 103–112). Itse olen tehnyt salametsästystä koskevaa autoetnografista tutkimusta tietoisesti runsaan vuoden ajan ja sinä aikana käynyt teemasta useita keskusteluja paikallisten ihmisten kanssa sekä tehnyt myös muuttaman yksityiskohdallisen haastattelun. Olen myös tarkistanut muistini palauttamiani tapahtumia keskustelemalla niistä perheenjäsenteni kanssa. Omien havaintojeni liittämistä paikalliseen keskusteluun ovat auttaneet myös metsästyksen liittyvät artikkelit ja puheenvuorot, jotka ovat ilmestyneet runsaan kymmenen vuoden aikana kahdessa alueellamme ilmestyvässä paikallislehdessä (ne on kerännyt opiskelija Liina Lindberg).

Kenttätöön etiikka

Yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen tutkimukseen kohdistuu usein vaatimuksia, joiden mukaan tutkijoiden tulisi tuoda esiin marginalisoitujen ja väärinymmärrettyjen ryhmien näkökulmia (Alver & Øyen 1997: 56; Mikkola 2009: 16–20). Tällaiseen tutkimukseen liittyy kuitenkin erityisiä eettisiä ongelmia, sillä tutkimus voi myös edesauttaa näiden ryhmien leimaamista ja ongelmallisen aseman vakiinnuttamista.

Suden salametsästäjiä ja heidän toimensa hyväksyvää paikallisyhteisöä voidaan pitää marginaaliryhmänä, joka on ajautunut konfliktiin viranomaisten ja vallitsevan kulttuurin arvojen kanssa. Toisaalta salametsästyksen on nykyisin määritelty törkeäksi rikokseksi, mikä asettaa sen tutkimiselle omia vaatimuksia. Jos tutkija kuulee kenttätötilanteissa ihmisten tekemistä rikollisista teoista,

kuuluvat ne Suomen lain mukaan vaitiolo- ja salassapitovelvollisuuden piiriin (Kuula 2006: 95–96). Vaikka rikoksia koskevien tietojen luottamuksellisuus onkin turvattu, on kansalaisilla ja siten myös tutkijoilla velvollisuus ilmoittaa tekeillä olevasta törkeästä rikoksesta, jotta se voitaisiin estää.

Olen saanut autoetnografisen tutkimukseni aikana tietoja vain jo tehdyistä metsästysrikoksista, en niitä koskevasta konkreettisista suunnitelmista. Näin ollen en näe asemaani rikokseksi luokiteltavan toiminnan tutkijana sen enempää juridisesti kuin eettisestiäkään ongelmalliseksi.

Vaikeimpana tutkimuseettisenä ongelmana olen kokenut sen, miten turvata autoetnografisen kokeiluni kohderyhmien anonymiteetti. Keskeisiä tutkimuseettisiä periaatteita on, että tutkija ei saa vahingoittaa tutkittavia. Klaus Mäkelän mukaan periaatetta on syytä soveltaa eri tavalla tutkimuskohteena olevaan ryhmään kuin tutkimukseen osallistuviin yksilöihin. Hän painottaa, että ryhmätason huolenpito tutkittavista ei saisi johtaa ”rusoreunaiseen” raportointiin, sillä tutkijan ensimmäinen velvollisuus on antaa oikeaa tietoa todellisuudesta (Mäkelä 2006: 368–371). Autoetnografiassa tutkimuskohteen suojaamista rajoittaa myös refleksiivisyyden vaatimus, jonka mukaan tutkijan pitäisi raportoinnissa pohtia ja tuoda esiin omaa asemaansa ja henkilökohtaista rooliaan.

Kun tutkittavat ryhmät ovat pieniä, on yksilö- ja ryhmätason vaikutuksia vaikea pitää erillään. Jonkin paikallisyhteisön joutuminen leimatuksi salametsästäjien tyyssijaksi ei voi olla vaikuttamatta siellä asuviin ihmisiin. Sen vuoksi tutkimuskohteen suojaamista on harkittava paitsi yksilö- myös kylä- ja kuntatasolla. Olen aikaisemmissa tutkimuksissani luonnehtinut joitakin entisiä metsätyömies-pienviljelijäkyliä kuoleviksi kyliksi (esim. Rannikko 1989). Tätä leimaa ne ovat tutkimusten saaman julkisuuden ansiosta saaneet kantaa vuosikymmeniä. Kyläläiset ovat olleet syystään näreissään yksipuolisten tuhoutumisen ja kurjistumisen kielikuvien liittämistä heidän asuin- ja elinympäristöönsä. Jos nyt käyttäisin tässä autoetnografisessa kokeilussani samanlaista autenttista raportointitapaa, olisinko nyt tekemässä jostakin paikkakunnasta salametsästyksen mannekiinia?

Olen ratkaissut anonymiteettikysymyksen siten, etten mainitse tekstissä lainkaan paikkakuntien nimiä. Niinpä esimerkiksi viittaan paikallislehtien artikkeleihin vain nimellä Paikallislehti ja mainitsemalla ilmestymisajankohdan (esim. Paikallislehti 20.11.2003). Yksittäinen lukija voi tietenkin halutessaan pienen salapolitiisyyden jälkeen saada paikkakuntia selville, mutta näin toimiessani

en ainakaan laajemmin leimaa mitään paikkoja. Tutkimusalue on niin laaja, että yksittäisten informanttien nimien selville saaminen tuskin onnistuu edes ”sisäpiiriläisiltä”. Alueeseen, jolla siis itsekin asun, sisältyy useampia lähellä Venäjän rajaa sijaitsevia kuntia. Asutus on harvaa ja kylien väliset etäisyydet useita kilometrejä. Omalta taloltamme on matkaa lähimpään naapurisiin noin kilometri.

Tunnistamista olennaisempaa on usein se, miten tutkija kirjoittaa tutkittavistaan. Yksipuolinen ja epäkunnioittava tapa kirjoittaa saattaa herättää sensaationhakuista mielenkiintoa, mutta saa aikaan myös vahinkoa ja haittaa tutkittaville (Kuula 2006: 206). Kriittisenkin tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ja selittää tutkittavaa kohdetta, ei halventaa tai mustamaalata tutkittavien ryhmää.

Autoetnografiassa tutkijan on erityisen huolellisesti pohdittava sitä, miten ja mistä asioista kirjoittaa, sillä tutkija laittaa peliin paitsi itsensä myös läheisensä. Itsensä alttiiksi laittaminen on hyväksyttävää, mutta paljon ongelmallisempaa on, jos samalla tulee kertoneeksi lähipiiristään asioita, joita nämä eivät haluaisi julkistaa (Uotinen 2010: 185). Tässä autoetnografiassa keskeisessä asemassa on koko perheeni, erityisesti lasteni reagoiminen susien liikkeisiin. Olenkin luettanut heille tämän autoetnografian eri versioita alkaen siitä, kun runsas vuosi sitten pidin aiheesta ensimmäisen työpaikka-alustukseni. Heidän kanssaan keskustellen olen karsinut ja tarkentanut ilmaisuni sekä lopuksi hyväksyttänyt tämän nyt julkaistavan version.

Yksi keskeisiä tutkimuseettisiä periaatteita on, ettei tutkimusta pitäisi tehdä ilman havainnoitavien suostumusta. Tutkimusetiikkaa koskevissa pohdintoissa esitetään usein, ettei osallistuvassa havainnoinnissa tutkittavien ennalta informointia tarvitse noudattaa kirjaimellisesti (Holmila 2005; Mäkelä 2006: 365–366). Näin erityisesti silloin, kun tutkija ei soluttaudu tutkittavaan ryhmään vaan kuuluu siihen itsekin (Kuula 2006: 165). Toisaalta joissakin tutkimusetiikan pohdintoissa kehoitetaan tutkijaa olemaan erityisen varovainen niiden tietojen käytössä, jotka hän saa ”kotikentällään”, esimerkiksi lähikaupassa naapureiltaan (Alver & Øyen 1997: 120).

Olen käyttänyt tässä autoetnografisessa tutkielmassa aineistona myös niitä keskusteluja, joita olen käynyt ihmisten kanssa kylämme uimarannalla, juhannusjuhliissa tai muissa paikallisissa kohtaamisissa. Pääaineistona ovat perheeni ja lähialueemme kokemukset susista niiden runsaan 25 vuoden aikana, jona olemme täällä asuneet. Niitä rupesin palauttamaan mieleeni systemaattisesti runsas vuosi sitten aloittaessani tietoisesti tehdä tätä autoet-

nografista tutkielmaa. Tuolloin aloin myös miettiä oikeutustani käyttää tutkimusaineistona asuinymppäristöni tapahtumia ja ihmisiä ilman, että he ovat siitä tietoisia.

Tutkimusintressieni julkituomista auttoi merkittävästi samoihin aikoihin ilmestynyt tutkimusryhmämme kirja *Kohtaamisia metsässä* (Rannikko *et al.* 2011), jota esiteltiin laajasti eri puolilla Suomea ilmestyneissä maakunta- ja paikallislehdissä. Näin esiinnyin petopoliitiikan kommentoijana myös oman asuin- ja tutkimusalueeni lehdissä. Tämä johti siihen, että monet tutut ihmiset halusivat tavatessamme keskustella kanssani petoasioista. Näin hoitui tiedottaminen useimmille informanteilleni. Kun samaan aikaan aloin täydentää aineistoani tekemällä haastatteluja, esiinnyin jo tutkijana, joka kirjasi kuulemansa haastatteluhetkellä muistikirjaansa. Nauhurin käyttöä en ole pitänyt viisaana salametsästyksestä keskusteltaessa.

Susi maaseudun arjessa

Esittelen seuraavassa tutkimusaineistojani lähtien liikkeelle varsin tuoreesta tapahtumasta, joka kuvaa paitsi suden roolia perheemme arjessa myös asuinympäristömme suhtautumista suteen. Ehkä siitä on pääteltävissä myös jotain siitä, miten ”susiongelma” on nykyisin paikallisesti ratkaistu. Nykytilanteen lyhyen kuvauksen jälkeen kerron muutamista aikaisemmista vaiheista, jolloin susikysymys on ollut perheeni ja kylämme elämässä ajankohtainen.

Tammikuu 2011

Tammikuussa 2011 pärähti lankapuhelin äänestä soimaan. Onko Murina sisällä, kuului luurista. Vaikka kysymys esitettiin kiihtyneenä, tunnistin heti kesimmäisen tyttäreni äänen. En ehtinyt vastata ennen kuin hän kertoi hätäisesti, että oli äsken lukenut Facebookista, että sudet olivat edellisenä iltana vieneet naapurikylästä koiran. Vaikka tytär olikin opiskelupaikkakunnallaan toisella puolella Suomea, hän näytti olevan minua paremmin selvillä siitä, mitä kotikylässä tapahtui.

Naapurikylän lapsille oli hankittu muutama vuosi sitten pienikokoinen seurakoira, josta ei ollut susille paljon vastusta. Se oli edellisenä iltana pistetty ulos tarpeilleen ja kun sitä muutaman hetken päästä oli huudeltu sisään, ei koiraa enää löytynyt. Pihamaalta löytyivät vain kahden isohkon suden jäljet. Rauhoittelin tyttärtä ja lähdin kutsuamaan Murinaa sisään. Sekarotuisessa koirassa oli enimmäkseen lapinkoiran ominaisuuksia, joten se

ei viihtynyt sisällä. Tytär oli saanut koiran pentuna ala-asteella ollessaan ja se oli hänelle hyvin rakas. Kun hän soitteli joka päivä ja kysyi Murinasta, sitä oli pidettävä yöt sisällä.

Sudet eivät jättäneet kylää rauhaan vaan kiertelivät parina seuraavana yönä kahden talon ympärillä, joiden pihamaalla metsästyskoirat olivat verkkohäkkien sisällä. Kylälaisten huoli ja pelko ei tällä kertaa kuitenkaan kestänyt koko talvea kuten aikaisemmin. Tuli huojentunut tieto, että susia ei enää ole. Tyttäremmekin oli lukenut tiedon Facebookista eikä enää soitellut huolestuneita puhelujaan. Kun kyselin epäuskoisena, mistä susien poissa pysymisen niin varmasti tietää, joku tiesi kertoa, että jäljet ovat johtaneet naapurikunnan puolelle ja Venäjälle. Joka tapauksessa susia ei enää näkynyt eikä niistä oltu huolestuneita. Pitkin kevättä ja kesää keskustelin asiasta muutaman metsästäjän kanssa ja tuntui olevan yleinen käsitys, että joku on ne ampunut naapurikunnan tai Venäjän puolelle ja hyvä niin. Varmaa tietoa ei kenelläkään ollut ja vaikka olisi ollutkin, sitä ei olisi kerrottu. Pääasia näytti kaikkien muidenkin kylälaisten mielestä olevan, että sudet olivat hävinneet eikä se, miten se oli tapahtunut, tuntunut juuri kiinnostavan.

Sudet pyörivät lähivaroilla

Susi oli vuosikymmenet Suomessa niin harvinaisen, ettei sitä juuri voinut kohdata, joten vahinkojakaan ei tapahtunut. Uhanalainen laji rauhoitettiin 1970-luvulla ja susikannat alkoivat kasvaa (Ratamäki 2009: 44–51). 1990-luvulla susia oli jo niin paljon, että ne aiheuttivat vahinkoja ja herättivät pelkoa. Myös meidän perheemme elinpiiriin ne ilmestyivät ja alkoivat vaikuttaa elämäämme. Ne eivät ole kuitenkaan olleet ajankohtaisia joka vuosi vaan ajoittain.

Ensimmäisen kerran muistan olleeni huolestunut susista joskus 1990-luvun puolivälissä, kun lapsemme olivat vielä pieniä. Eräänä talvena kylämme lähimetsissä liikkui lähes koko talven seitsemän suden lauma, joka tappoi kahdesta aivan lähinaapurissa olevasta talosta koiria. Hirviä oli noina vuosina alueella runsaasti, mikä lienee houkuttellut susia. Alle 10-vuotiailla lapsillamme oli tapana kadota pitkiksi aikaa silmistämme hiihtoretkilleen metsään. Tuona talvena vahdimme tarkoin, että lapset pysyivät ulkona ollessaan pihamaalla.

Meillä ei ollut tuolloin vielä koiraa, mutta lampaista kylläkin. Kissoja meillä on ollut aina ja muutamana niistä on ilves tappanut. Lampaat olivat

talviaikaan sisällä, mutta kesäaikaan ulkona laitumella. Toisinaan ne olivat levottomia, jolloin ajattelimme, että vaaralla saattoi liikkua karhuja tai susia. Tällöin laitoimme lampaat yöksi lampolaan. Vaikka meillä oli lampaita tai hevosia yli 20 vuotta, pedot eivät koskaan käyneet niiden kimppuun.

Lapset eivät susia ja karhuja vielä tuohon aikaan pelänneet. Yhtenä kesänä meidän pihamaalle ajoi auto ja kuljettaja kertoi yksinäisen suden kulkeneen tien yli ja lähteneen nousemaan vaaran rinnettä meille päin. Koska hän tiesi, että meillä on lampaita, hän tuli varoittamaan. Laitoimme lampaat sisälle. Sen jälkeen yksi tyttäristä tarttui automme rattiin ja läksi muut tytöt kyydissään ajamaan peltoa pitkin kohti sitä paikkaa, josta olettivat suden olevan tulossa. Kahden tunnin odottelun jälkeen he palasivat pettyneinä, kun eivät olleet nähneet sutta. Muutenkaan en muista, että kylässämme olisi käyty vielä noina aikoina kovin laajaa ja kiivasta susipoliittista keskustelua.

Lapset alkoivat huolestua susista vuosituhatteen vaihteessa, kun perheeseemme hankittiin koira. Se karkaili metsän poikki runsaan kilometrin päähän tapailemaan naapurin koiraa. Kun susia liikkui lähimetsissä, lapset vahtivat tarkoin sen liikkeitä. Erityisesti silloin, kun suden kerrottiin vieneen koiran lähialueelta, koiraamme eniten kiintynyt tytär oli peloissaan.

Susivahingot kuohuttavat mieliä

Syksystä 2003 tuli käännevaihe asuinympäristöni suhtautumisessa susiin. Silloin susista tuli keskeinen yhteiskunnallinen keskustelunaihe niin kylässämme kuin lähialueella laajemmin. Naapurikunnan paikallislehti kertoi syyskuun aikana useista susivahingoista. Parin viikon aikana sudet tappoivat ainakin viisi koiraa ja kaksi vasikkaa sekä haavoittivat yhtä koiraa ja vasikkaa. Poikkeuksellisen vahva susikanta pelotti koiranomistajia sekä marjastajia ja muita luonnossa liikkujia. Koulutointoon tuli yhteydenottoja koulukyydin järjestämiseksi koululaisille, jotka joutuivat kulkemaan pitkiä matkoja syrjäiteitä pitkin.

Hirvenmetsästyksen alettua susia oli niin paljon, että koiran kanssa metsästämisestä ei tahtonut tulla mitään. Metsästykskoiria joutui suden suuhun (Paikallislehti 12.11.2003):

Koiran kimppuun kävi kahdeksan suden lauma ja sitä oli raahattu parisataa metriä. Kun löysimme noin kymmenen minuutin kuluttua paikalle, koirasta ei ollut jäljellä kuin luut. Kyllä niitä susia riittää. Eiköhän ruveta jahtaamaan omin

lupinemme kunhan lunta tulee. Ollaan sitten vuorotellen linnassa, kyllä mie eläkeukkona siellä joutaan istumaan, haasteltava puuskahtaa toivottaen kaikki EU-herrat ja luonnonsuojelijat tervehdymään katsomaan tilannetta.

Vaikka tunnelma oli kiivainta naapurikunnan puolella, meidänkin kyläyhdistyksen marraskuussa järjestämään petoiltaan osallistui 70 ihmistä. Missään kokouksessa ei ollut vuosikymmeniin ollut näin paljon väkeä. Tunnelma oli erittäin latautunut ja suojelukriittinen, kun metsästäjä kuvasi yksityiskohtaisesti, miten susi oli raadellut hänen koiransa hengiltä. Kotonamme tytär vaati, että minun olisi soitettava metsästysharrastavalle naapurillemme, jotta hän ampuisi kaikki alueen sudet, jotteivät ne kävisi hänen koiransa kimppuun.

Naapurikunnasta lähetettiin vetoa miinisteriöihin luvan saamiseksi aggressiivisesti käytettyjen susilaumojen hajottamiseksi, jotta enemmiltä haitoilta säästytäisiin. Vasikoita ja hiehoja menettäneet karjatilalliset hakivat poikkeuslupia vahinkoa aiheuttavien yksilöiden poistamiseen. Maa- ja metsätalousministeriö myönsi tammikuussa 2004 kahden suden kaatoluvan. Kun lupia oli haettu huomattavasti useammalle sudelle, synnytti päätös tyytymättömyyttä, mikä purkautui useissa yleisöpuheenvuoroissa susikannan hoitosuunnitelman kuulemistilaisuudessa huhtikuussa. Hiehon menettänyt kunnanvaltuutettu ”ilmoitti, että tämän jälkeen hän hoitaa susiongelman omalla tavallaan, ei enemmälti kyselä sudentappolupia eikä jälkepäin enemmälti kertoile” (Paikallislehti 5.5.2004).

Suden salametsästys

Edellä olevat kuvaukset suden roolista maaseudun arjessa perustuvat perheemme pitempiaikaisiin kokemuksiin, joita on täydennetty paikallislehtiaineistoilla. Seuraavat salametsästyksen kuvaukset perustuvat keskusteluihin, joita olen käynyt vuosien 2011 ja 2012 aikana kiinnostuttuani ilmiöstä tutkimusmielessä. Henkilöt ja tarinat ovat muuten autenttisia, mutta ihmiset esiintyvät peitenimillä.

Susijahdissa

Pistäydyin syksyllä 2011 Antin luona muissa asioissa, kun kahvipöydässä keskustelu siirtyi susien salametsästykseen. Ihmetellessäni, miten susien kaataminen salassa on ylipäätään mahdollista, kertoi Antti yksityiskohtaisen tarinan siitä, miten hän oli ollut mukana susijahdissa. Olen tuntenut Antin 20 vuotta ja kertomistavan perusteella pidän

hänen kertomustaan täysin luotettavana. Tapahtumat liittyvät edellä kuvattuun, muutaman vuoden takaiseen ajankohtaan, jolloin alueella oli paljon susia ja susivahinkoja.

Pyhääamuna soi puhelin. Kerrottiin, että tietyllä alueella on lauma ”kettuja”, sillä siellä on juuri nähty useimmat jäljet. Minulta kysyttiin, että onko aikaa lähteä passiin. Kiinnostuin siitä, mitä siellä oikein tapahtuu ja sanoin aikaa olevan. Minulle kerrottiin passipaikka ja kehoitettiin ampumaan sinne tulevat ”ketut”, piilottamaan kaikki jäljet ja olemaan kertomatta asiasta kenellekään. Jos ketun saa ammuttua, tulee siitä ilmoittaa tekstiviestillä.

Antin mukaan ”ketunmetsästyksessä” oli mukana monta kymmentä miestä useammasta eri metsästysporukasta. Tien varressakin näkyi passissa miehiä. Joku autokin ajoi tietä pitkin päivän mittaan. Jos joku olisi kysynyt, olisi kerrottu, että ollaan kettujahdissa. Antti ei nähnyt kettuja, mutta aikanaan tuli tekstiviesti, jossa ilmoitettiin, että kaikki voivat lähteä kotiin.

Antti ilmoitti tämän kokemuksen jälkeen, ettei halua olla missään tekemisissä tällaisten jahtien kanssa eikä halua kuullakaan niistä mitään. Myös metsästysseuran johtokunnan keskuudessa todettiin, että kukaan johtokunnan jäsenistä ei saa osallistua ja olla missään tekemisissä ”kettujahtien” kanssa.

Antin mukaan alueella oli noina vuosina muutaman ihmisen verkosto, joka ilmoitti toisilleen, jos suden jälkiä näkyi lumessa. Verkosto pystyi lumen aikaan seuraamaan susien liikkumista alueella ja myös harvensi susikantaa. Antilla ei ole tietoa, mikä tilanne on ollut näiden vuosien jälkeen. Koiravahingot ovat alueella viime vuosina olleet selvästi vähäisempiä ja susikanta pienempi.

Vaikka Antti ei kuulostakaan olevan kovin innostunut susien luvattomasta metsästyksestä, hän näyttää pitävän sitä paikallisyhteisön puolustusreaktiona. Muutama muukin hyvin tuntemani metsästäjä on kertonut minulle samaan sävyyn suden salakaadoista, vaikka eivät ole Antin tavoin kertoneet olleensa itse mukana. En ole katsonut soveliaaksi ruveta tarkemmin kyselemään heidän osallistumisistaan. Suden salametsästys näyttäisi keskittyvän talviaikaan, jolloin lumessa olevista tuoreista jäljistä näkyy, jos alueella liikkuu susia. Niiden tarkempi sijainti saadaan ajelemalla autoilla teitä ja moottorikelkalla metsäautoiteita pitkin. Kun sijainti selviää, saadaan puhelimen avulla miehiä nopeasti passiin susien ympärille.

Salakaatajien kiinni saamisen vaikeus

Kun aloin aktiivisesti keskustella susien salametsästyksestä, sain kuulla Ristosta, joka suhtautui ilmiöön kriittisesti ja oli yrittänyt tehdäkin jotain asialle. Kävin tapaamassa Ristoa, ja hän suostuikin kertomaan avoimesti kokemuksistaan. Risto on paluumuuttaja, joka on ollut 15-vuotiaasta lähtien mukana kotikylänsä metsästysseurassa. Siihen aikaan kun sutta sai vielä vapaasti pyytää, oli hän kerran mukana sudenmetsästyksessäkin.

Risto kertoo susien salametsästyksen liittyvistä havainnoistaan lähiympäristössään. Mukana on ollut myös hänen lähisukulaisiaan, joiden hän on kuullut puhuvan susijahdin yksityiskohdista. Eriytyisen tarkoin Risto on seurannut metsästyksensä haaskan pitoa, joka tuntuu jakavan paikallisia metsästäjiä. Vaikka monet haluavat metsästää lailisesti ilman haaskaa, muutamat ”himometsästäjät” laittavat niitä. Karhu ja susi kulkevat niiden paikkojen kautta, joilla ovat tottuneet tapaamaan haaskan. Metsästäjät pääsevät näin eläinten jäljille.

Risto on ollut yhteydessä viranomaisiin laittoman haaskanpidon ja salametsästyksen kitkemiseksi alueelta. Kerran paikallinen poliisi ja eläinlääkäri olivat käyneet paikan päällä ja havainneet jopa lehmän raadon jälkiä. Oli kuitenkin vaikeaa osoittaa, oliko kyse laittomasta metsästyksestä vai yrityksestä päästä eroon kuolleesta kotieläimestä kätkemällä se metsään, mikä sekin on toki laitonta.

Joku aika sitten Risto oli kuullut muutaman tutun puhuvan keskenään suden metsästyksestä. Eräät muutkin havainnot tukivat hänen käsitystään, että lähiympäristössä oli salakaadettu susi. Hän saattoi havainnot poliisin tietoon ja kertoi myös niiden henkilöiden nimet, joiden hän epäili osallistuneen suden salakaatoon. Koska kyse oli hänen lähipiirinsä henkilöistä, hän halusi esiintyä nimettömänä.

Kävin keskustelemassa tästä ilmoituksesta Pohjois-Karjalan poliisilaitoksella, jonka rekistereistä ilmoitus löytyikin. Poliisi oli käynyt puhuttamassa epäillyt henkilöt, jotka kielsivät puhuneensa suden metsästyksestä tai osallistuneensa mitenkään sellaiseen. Kun muutakaan näyttöä salakaadosta ei saatu, varsinaista esitutkintaa ei katsottu aiheelliseksi aloittaa. Salakaatojen osoittaminen on vaikeaa, jos sille ei löydy todisteita tai todistajia.

Metsästyslain mukaan poliisin, rajavartiolaitoksen ja tulliviranomaisten sekä riistanhoitoyhdistyksen metsästyksen vartioiden tulee toimialueellaan valvoa, että metsästyksiä koskevia säännöksiä ja määräyksiä noudatetaan (Borgström 2011: 124). Riston mukaan paikallisista poliiseista ja rajamiehistä monet metsästävät ja ovat lisäksi sukulais- ja

muiden suhteidensa vuoksi kytköksissä mahdollisiin salametsästäjiin, joten he eivät mielellään puutu koko ilmiöön. Tieto alueen erityisvalvonnasta vuotaa nopeasti myös salametsästäjille. Salametsästäjien joukko sinänsä on pieni, mutta riittävä porukka saadaan kokoon useamman kunnan alueelta, kun lumessa näkyy suden jäljet. Enemmistö paikallisista ihmisistä on Riston mukaan vaikenjoita, jotka eivät mitenkään osallistu metsästyksen, mutta hyväksyvät sen hiljaa.

Ihmisten haluttomuudesta osallistua salakaatojen kiinnisaamiseen kertoo hyvin se, että Pohjois-Karjalassa on kymmenen vuoden aikana tehty poliisille edellä mainitun ilmoituksen lisäksi vain yksi muu ilmoitus epäilystä suden salakaadosta. Rikoslakiin keväällä 2011 tullut säännös törkeästä metsästyksrikoksesta ei ole tuonut uusia ilmoituksia. Vaikka lakimuutos antaa poliisille uusia työkaluja tutkia salakaatoja (esim. televalvonta), niitä ei ole voitu käyttää, kun tapauksia ei ole tullut ilmi.

Valtiollisen susipolitiikan umpikuja

Jos poliisilla ei ole kovin aktiivista roolia suden salametsästyskysymyksessä, ei sitä ole muillakaan viranomaisilla tai vakiintuneilla kansalaisjärjestöillä. Useimmat näyttävät tietoisesti valinneen toimintastrategiakseen ”matalan profiilin”: aihe koetaan vaikeaksi, joten siihen ei mielellään tartuta. Suurin osa maamme riistahallinnosta yhdistettiin maaliskuussa 2011 perustettuun Suomen riistakeskukseen. Se ilmoittaa missiossaan olevansa vastaus riistan aiheuttamien ristiriitojen ratkaisemiseksi. Roolinsa susipolitiikan toteuttajana se näyttää kuitenkin näkevän lähinnä vain susien metsästyksen myönnettävien poikkeuslupien myöntäjänä (Sarvi 2012). Siinäkin se toteaa pystyvänsä toimimaan vain hyvin tiukkojen raamien rajoissa, jotka maa- ja metsätalousministeriö asettaa sääteessään vuosittain enimmäismäärät poikkeusluville. Ministeriö puolestaan korostaa olevansa sidottu EU:n luontodirektiivin tiukkoihin ehtoihin, joita EU-komissio on teroittanut muun muassa haastamalla Suomen EY-tuomioistuimeen (Rannikko *et al.* 2011: 128–135).

Virallinen susipoliittinen keskustelu näyttääkin Suomessa keskittyvän lähinnä vain poikkeuslupien määrään. Niihin ilmaisevat vuosittain kantansa niin luonnonsuojelu- ja metsästäjäjärjestöt kuin MTK:kin (esim. MMM 2012). Näillä poikkeusluvilla ei kuitenkaan viime vuosina ole ollut enää merkitystä tutkimusalueellamme eikä laajemminkin Itä-Suomessa, sillä susien aiheuttamien porovahinkojen kasvun vuoksi ne on suunnattu lähes kokonaan Pohjois-Suomen poronhoitoalu-

elle. Pohjois-Karjalaan poikkeuslupia on viimeksi myönnetty vuonna 2009 (Kuittinen 2012).

Poikkeuslupien alueellisen painopisteen muutos on johtanut siihen, että poliisista on tullut poronhoitoalueen ulkopuolella merkittävä petopoliitiikan toteuttaja. Poliisilain 25 §:n nojalla turvallisuusuhkaa aiheuttavat poikkeuksellisesti käytäytyvät sudet voidaan tarvittaessa poistaa poliisin määräyksestä (MMM 2012).

Poliisin uusi rooli näkyy parhaillaan tutkimusalueellamme. Jo kesällä poliisi antoi kaatoluvan kuusi lammasta tappaneelle sudelle. Syyskuun alussa sudet tappoivat ensin hiehon ja muutama päivää myöhemmin neljä lammasta. Poliisi antoi heti hiehon tappamisen jälkeen kahden suden kaatoluvan. Varsinais-Suomessa sudet tappoivat pari päivää myöhemmin kolme hiehoa, mutta siellä poliisi ei antanut tappolupaa (Helsingin Sanomat 13.9.2012). Riistahallinnon roolin marginalisoinnista kertoo hyvin se, että kun susivahingot olivat tutkimusalueellamme muutama vuosi sitten suuria, riistanhoitopiiri ja maa- ja metsätalousministeriö myönsivät alueelle useamman kaatoluvan. Susien tappolupien määrä on nyt samalla tasolla, mutta nyt määräys tulee poliisilta.

Poliisin lisäksi käytännön susipolitiikka on jätetty salametsästäjille, kuten tämä autoetnografisen tutkielmani osoittaa. Kaukana ei ole tulkinta, että salametsästyksessä on Itä-Suomessa vähitellen tullut ”puolivirallinen” susikannan säätelyn keino.

Kun viranomaiset ja vakiintuneet järjestöt osallistuvat salametsästyskeskusteluun matalalla profiililla, niiden paikan on ottanut sensaatiohakuinen media ja mustavalkoinen kansalaiskeskustelu. Valtamedian viimeaikainen tapa esitellä yksittäisten salametsästäjien uhoamista peittää alleen suden salametsästyksen olennaiset piirteet (esim. A-talk 12.4.2012; Helsingin Sanomat 24.11.2011 ja Kuukausiliite 4/2012). Salametsästyksellä ei nykyään osoiteta yhteisölle omaa miehisyttä, vaan salakaadot hoidetaan pienellä porukalla kaikessa hiljaisuudessa, eikä siitä kerrota edes lähipiirille.

Julkinen susikeskustelu keskittyy etupäässä nettiin ja lehtien tekstiviestipalstoille, joissa ihmiset eivät kohtaa toisiaan todellisessa vuorovaikutustilanteessa. Keskustelu kutistuu helposti pelkäksi kannanottamiseksi (puolesta tai vastaan) ja vastapuolen nuijimiseksi. Tällaisessa asetelmassa sovittelevat ja ratkaisua etsivät mielipiteet jäävät syrjään.

Petopoliittisia johtopäätöksiä

Autoetnografisen tutkielmani mukaan suden salametsästyksen susialueella asuvien ihmisten arjen

vastarintaa, joka halutaan pitää piilossa. Hyvin pieni salametsästäjien joukko osallistuu siihen fyysisellä teolla ja hiljainen enemmistö vaikenemalla. Kyse on kiistämisen kulttuurista, joka on suuntautunut EU-vetoista petopoliittikkaa vastaan. Susialueilla asuvat pitävät epäoikeudenmukaisena sitä, että susien suojele aiheuttaa ongelmia heidän arjessaan, kun taas suojelusta päättävät asuvat kaukana susista. Paikalliset ihmiset katsovat, että vallitseva petopoliittikka on sivuuttanut heidän kokemuksensa ja näkemyksensä. Vaikenemalla salametsästyksessä ihmiset katsovat puolustavansa elintilaansa ja elämäntapaansa.

Autoetnografian avulla olen pystynyt kuvaamaan salametsästyksen hyväksyntää paikallisten ihmisten lähtökohdista käsin, mutta itse salametsästyksessä en ole saanut kovin yksityiskohtaista tietoa. Susien salametsästyksen yleistymisen voidaan tutkimusalueella kuitenkin varsin luotettavasti ajoittaa susien aiheuttamien vahinkojen kasvuun. Kymmenkunta vuotta sitten lähelle asumuksia tulleet sudet tappoivat karjaa ja koiria, mikä aiheutti yleistä turvattomuutta. Monet alueella asuvat katsoivat, että viranomaiset eivät suhtautuneet tarpeeksi vakavasti heille esitettyihin vee-toomuksiin. Jotkut metsästäjät ottivat silloin lain omiin käsiinsä ja rupesivat ilman lupaa harventamaan susikantaa. Salametsästyskulttuurin synty liittyy siten ennen muuta susien aiheuttamiin arkiisiin ongelmiin. Salametsästyksessä tuskin päästään eroon ilman, että viranomaiset ja päätöksentekijät ottavat vakavasti susien aiheuttamat ongelmat. Pelkkä valistaminen ja asennekasvatus eivät riitä.

Nykyisellä suden salametsästyksellä ja muuttaman vuosikymmenen takaisilla hirvien salakaadoilla on paljon yhtymäkohtia. Sata vuotta sitten hirvi oli metsästetty Suomessa lähes sukupuuttoon, joten hirvenmetsästystä rajoitettiin tiukasti. Muodolliset rajoitukset eivät kuitenkaan yksin tehonneet, sillä hirvenliha oli tärkeä osa syrjäseutujen asukkaiden ruokavaliota. Kotitarvemetsästyksellä oli pitkät perinteet, joita oli vaikea muuttaa. Hirven salakaatoa ei pidetty vakavana rikoksena, joten syyllisiä ei ilmiannettu. (Rannikko 2012: 94–96.)

Hirven salametsästyksessä päästiin eroon vasta, kun syrjäkyliin alettiin 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa perustaa metsästysseuroja, jotka ottivat tehtäväkseen metsästyksen organisoinnin alueellaan. Seurat hankkivat jäsenilleen metsästysmaat ja -luvut. Oman saaliinsa turvatakseen metsästysseuroihin järjestäytyneet metsästäjät valvoivat, ettei hirviä kaadettu salaa heidän metsästysmaillaan.

Hirven salakaadot jatkuivat pitkään osaksi siksi, että niihin liittyi monia sen ajan suomalaisen yh-

teiskunnan perusjännitteitä (Ilvesviita 2005: 103–105, 131–138). Hallitsevan kulttuurin piirissä ei ymmärretty kotitarvemetsästyksen keskeistä asemaa syrjäisen maaseudun elämänmuodossa. Maaseudulla hirvenmetsästyksen rajoittamista pidettiin etuoikeutettujen luokkien keinona turvata omia metsästysmahdollisuuksiaan. Omien kokemusten pohjalta epäiltiin myös tutkimusten väitettä, että salakaadot vaarantaisivat hirvikannan.

Samat jännitteet paikallisyhteisöjen ja keskuhallinnon, maaseudun ja kaupunkien sekä maallikoiden ja tutkijoiden välillä vaikeuttavat myös nykyisen salametsästysohjelman ratkaisemista. Petoeläinten osalta henkisiä etäisyyksiä ovat kasvattaneet entisestään kansainväliset suojelusopimukset ja EU-jäsenyys. Jos hirvien salametsästyksen tulkitaan legitimeettivajeen seuraukseksi, suden salakaatojen osalta voidaan puhua jopa legitimeettikiisistä.

Susien salametsästyksen voitaisiin hakea ratkaisua samasta suunnasta kuin aikoinaan hirvien salakaatoon. Susipoliittikka tulisi muokata yhdessä paikallisten ihmisten kanssa sellaiseksi, että susialueilla asuvat voisivat sen paremmin hyväksyä.

Puheet susien aiheuttamista ongelmista olisi otettava vakavasti. Lähelle asumusta tulevat sudet ovat todellinen uhka niin karjalle ja koirille kuin lasten turvallisuudelle koulutielle. Kaikki eivät tule koskaan hyväksymään susien suojele, mutta ainakin susialueilla asuvien enemmistön hyväksyntä suojelulle tulisi saada. Ulkopuoliset eivät pysty valvomaan metsästyksärajoitusten noudattamista Suomen harvaan asutuissa metsissä. Siihen pystyvät vain paikallinen väestö ja metsästäjät.

Susipoliittisen solmun avaaminen edellyttää viranomaisten ja vaikutusvaltaisten kansalaisjärjestöjen aktivoitumista. Suomen riistakeskus ja sen alueyksiköt voisivat yhdessä järjestöjen kanssa aktivoitua vuorovaikutustilanteiden järjestämiseksi. Metsästäjät, luonnonsuojelijat, tutkijat ja viranomaiset voisivat yhdessä toteuttaa susien laskentaa ja samalla keskenään pohtia, mitä luvut merkitsevät niin susien suojele kuin niiden aiheuttamien ongelmien kannalta. Salametsästyksen vähentäminen onnistuisi nopeimmin sillä, että metsästäjäjärjestöt tarttuisivat siihen aktiivisemmin. Nyt muutama promille Suomen yli 300 000 metsästäjästä pilaa koko harrastajakunnan mainetta.

Lähteet

- Alver, Bente Gullveig & Øyen, Ørjar (1997). *Etik och praktik i forskarens vardag*. Studentlitteratur, Lund.
- Anderson, Leon (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35, 373–395.

- Bisi, Jukka (2010). Suomalaisen susikonfliktin anatomia. *Acta Universitatis Ouluensis A* 552, Oulu.
- Borgström, Suvu (2011). Iso paha susi vai hyödyllinen hukka? Ekologian-juridinen näkökulma suden suojelun yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen. *Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies* 20, Joensuu.
- Chang, Heewon (2008). *Autoethnography as method*. Left Coast Press, Walnut Creek.
- Dobson, Andrew (1998). *Justice and the environment*. Oxford University Press, Oxford.
- Ellis, Carolyn & Bochner, Arthur P. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity: researcher as subject. Teoksessa Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonne S. (toim.) *Handbook of qualitative research*. Second Edition. Sage, Thousand Oaks, 733–768.
- Holmila, Marja (2005). Pienyhteisön tutkimisen eettiset ongelmat. Teoksessa Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. *Stakes, Työpapereita* 4/2005, Helsinki, 21–27.
- Hyyry, Katja (2011). Meistä jäi taas jälki. Miten Vienan pakolaiset etsivät paikkaansa, kertoivat kokemastaan ja tulivat kuulluiksi 1900-luvun Suomessa. *Acta Universitatis Lappeensis* 199, Rovaniemi.
- Ihvesviita, Pirjo (2005). Paaluraudoista kotkansuojeluun. Suomalainen metsästyspolitiikka 1865–1993. *Acta Universitatis Lappeensis* 93, Rovaniemi.
- Knuutila, Seppo (1992). *Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena*. SKS, Helsinki.
- Kojola, Ilpo, Helle, Pekka & Heikkinen, Samuli (2011). Susikannan viimeaikaiset muutokset Suomessa eri aineistojen valossa. *Suomen Riista* 57, 55–62.
- Kuittinen, Juha (2012). *Ajankohtaista Pohjois-Karjalan suurpetotilanteesta: Saalismäärät*. Esitelmä Elämää suurpetojen kanssa –keskustelutilaisuudessa Joensuussa 11.10.2012. 2.11.2012, <http://www.pohjois-karjala.fi/dman/Document.phx?documentId=af28612103451544&cmd=download>
- Kujala, Marja (2008). Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa. *Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Research* 339, Jyväskylä.
- Kuula, Arja (2006). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino, Tampere.
- Kyllönen, Simo (2010). Ympäristön ja luonnonvarojen käytön legitimiteetti. Teoksessa Rannikko, Pertti & Määttä, Tapio (toim.) *Luonnonvarojen hallinnan legitimiteetti*. Vastapaino, Tampere, 19–58.
- Latvala, Johanna, Peltonen, Eeva & Saresma, Tuija (2004, toim.). Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen. *Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 79, Jyväskylä.
- Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (2003, toim.). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Gaudeamus, Helsinki.
- Litmanen, Tapio & Peltonen, Lasse (2008). Nimby-kiistojen ymmärtäminen ja selittäminen. Teoksessa Kopomaa, Timo, Peltonen, Lasse & Litmanen, Tapio (toim.) *Ei meidän pihallenne! Paikalliset kiistat tilasta*. Gaudeamus, Helsinki, 208–236.
- MMM (2012). *Maan- ja metsätalousministeriön asetus poikkeusluvalla sallittavasta suden metsästyksestä metsästysvuonna 2011–2012*. Muistio 2.3.2012. 12.9.2010, http://www.mmm.fi/attachments/riistatalous/65xVM1cXC/MMMa_suden_metsastys_poikkeuslupa_2011-201_050312_MUISTIO.pdf
- Makkonen, Elina (2009). Muistitiedon etnografiaa tuottamassa. *Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja* 58, Joensuu.
- Mikkola, Kati (2009). *Tulevaisuutta vastaan. Uutuusien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. SKS, Helsinki.
- Mäkelä, Klaus (2006). Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa Hallamaa, Jaana, Launis, Veikko, Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. SKS, Helsinki, 360–378.
- Ojanen, Karoliina (2008). Kenttäkokemuksesta tiedoksi. *Elore* 15:1. 10.9.2008, http://www.elore.fi/arkisto/1_08/oja1_08.pdf
- Peltola, Taru, Pihajoki, Hilla, Rannikko, Pertti & Ratamäki, Outi (2012). *Salametsästyksen yhteiskunnallisena ilmiönä*. Esitelmä Pohjois-Karjalan suurpetoneuvottelukunnan kokouksessa Joensuussa 4.5.2012. 19.8.2012, <http://www.pohjois-karjala.fi/dman/Document.phx?documentId=qk21312121004133&cmd=download>
- Rannikko, Pertti (1989). Metsätyö-pienviljelykylä. Tutkimus erään yhdyskuntatyyppin noususta ja tuhosta. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 12, Joensuu.
- Rannikko, Pertti (2003). Oikeudenmukaisuuskysymys suomalaisen ympäristöliikkeen aalloissa. Teoksessa Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (toim.) *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. Gaudeamus, Helsinki, 160–180.
- Rannikko, Pertti (2009). Luonnonvarojen käytön oikeudenmukaisuus ja syrjäseudut. *Janus* 17:3, 248–257.
- Rannikko, Pertti (2012). Luontosuhteen muutoksia Ilomantsissa. Teoksessa Knuutila, Seppo, Järviluoma-Mäkelä, Helmi, Logrén, Anne & Turunen, Risto (toim.) *Syrjäseudun idea. Kulttuurianalyyskejä Ilomantsista*. SKS, Helsinki, 93–104.
- Rannikko, Pertti, Hiedanpää, Juha, Pellikka, Jani, Ratamäki, Outi, Härkönen Sauli & Salmi, Pekka (2011). *Kohuaamia metsässä. Elämäkiistoista yhteistoimintaan*. Metsäkustannus, Helsinki.
- Rannikko, Pertti & Määttä, Tapio (2010, toim.). *Luonnonvarojen hallinnan legitimiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Ratamäki, Outi (2009). Yhteiskunnallinen kestävyys ja hallinta suomalaisessa susipolitiikassa. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 94, Joensuu.
- Rawls, John (1988). *Oikeudenmukaisuusteoria*. WSOY, Helsinki.
- Ruotsala, Helena (2005). Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos ry, Helsinki, 45–76.
- Sarvi (2012). *Sarvi – Riista-asioiden uutuskirje* 1/2012, Suomen riistakeskus susipolitiikan toteuttajana. 12.9.2012, <http://mmm.multiedition.fi/sarvi/sarvet/1-2012/index.php>
- Suodenjoki, Sami (2010). *Kuriton suutari ja kiistämissen rajat. Työväenliikkeen läpimurto hämäläisessä maalaisyhteisössä 1899–1909*. SKS, Helsinki.
- Thompson, E.P. (1996). *Herron valta ja rahvaan kulttuuri. Valta, kulttuuri ja perinnäistavat 1700- ja 1800-lukujen Englannissa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Uotinen, Johanna (2010). Kokemuksia autoetnografiasta. Teoksessa Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) *Vaeltavat metodit*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu, 178–189.
- Vaaranen, Heli (2002). Kenttätutkimuksesta kriittiseen kirjoittamiseen – kommentteja etnografian postmoderniin kritiikkiin. *Nuorisotutkimus* 1/2002, 17–31.